

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Štefan Znáám

Pán učitel' (RNDr. Pavel Bartoš sedemdesiatročný)

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 16 (1971), No. 3, 130--132

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139082>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1971

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Následujúci článok není jubilejným článkom v bežnom slova smyslu. Jde spiše o príležitostnou reportáž či o jakýsi interview, ktorý dáva neformálny pohľad na zaujímavý život a dielo jedného slovenského matematika.

Články tohoto druhu (pokud budú mít náležitou literárni úroveň) hodláme i nadále otiskovat v rubrice hlavních článků ve shodě s naším tematickým plánem. *Redakce*

PÁN UČITEL

(*RNDr. Pavel Bartoš sedemdesiatročný*)

ŠTEFAN ZNÁM, Bratislava

PAVEL BARTOŠ sa narodil 11. júna 1901 v Starej Turej. Študoval na evanjelickom lýceu v Bratislave a na gymnáziu v Liptovskom Mikuláši. Jeho cesta k matematike nebola tak priamočiara, ako to u väčšiny matematikov býva. Po maturite sa stal notárom a v rokoch 1921—22 sa zúčastnil kurzu pre obecných notárov v Martine. Tu sa dostáva do styku s Ústredím slovenských ochotníckych divadiel (ÚSOD). Po skončení kurzu sa stáva prvým tajomníkom ÚSOD.

Vo svojom spomienkovom článku ŠTEFAN KRČMÉRY o ňom píše (*Naše divadlo*, ročník 14, č. 10): „Prvým tajomníkom Ústredia bol Pavel Bartoš, notár. Predseda chválieval jeho spolkovú korešpondenciu, srdečnosť listov, ktorými sa sdruženým krúžkom prihovárал alebo im na dotazy odpovedal. Po čase začal trpieť Bartoš na zrak...“.

Potom sa stal znova notárom vo viacerých obciach. V roku 1932 bol daný do výslužby, pretože zhoršenie zraku mu nedovoľovalo vykonávať notársku prácu. A tak roku 1932 sa konečne splní jeho dávny sen: môže sa venovať štúdiu matematiky (mal vtedy už 31 rokov). Študuje na prírodovedeckej fakulte v Brne. S láskou spomína na svojich učiteľov: BORŮVKU, ČECHA, KAUCKÉHO a SEIFERTA.

Po skončení štúdia sa stal stredoškolským profesorom. Jeho cesta vedie z Rimavskej Soboty (1937—38) do Tisovca (1938—39), Banskej Bystrice (1939—44) a Zlatých Moraviec (1944—61). V roku 1961 už druhýkrát odchádza do penzie.

Jeho literárna činnosť začína už za jeho pôsobenia na strednej škole. Už tu napísal asi 15 článkov hlavne metodického charakteru. Niekoľko rokov bol členom redakčnej rady časopisu *Matematika ve škole*, v ktorom uverejnil aj väčšinu spomínaných článkov. Pracoval aj v Matematickej olympiáde; vypracúval hlavne úlohy pre A kategóriu. Za svoju zásluhnú profesorskú prácu bol v roku 1962 odmenený Komenského medailou.

O jeho práci na strednej škole píše jeho žiaci:

Doc. dr. B. KOLIBIAROVÁ, CSc.: „Vykladal s nadšením a tak zaujímavo, že hoci sme mali knižky, samy sme si začali robiť systematické poznámky spôsobom, ktorý sme ani neskôr pri štúdiu podstatne nezmenili. Pomohol nám získať nielen vedomosti,

ale nás naučil aj veľmi dobrej metóde štúdia. Stále nám zdôrazňoval zásadu: Kto chce úspešne pracovať v nejakom odbore, musí aj v čase, keď intenzívne nepracuje, denne aspoň pár chvíľ venovať nejakému problému z toho odboru; ak to neurobí, po čase zistí, že musí začínať znova. Nevie, či študoval veľa pedagogiky, ale bol vynikajúci pedagóg, psychológ a hlavne — človek. Viem, že ešte doteraz ho naše neúspechy — aj v osobnom živote — hlboko trápia a naše úspechy veľmi tešia. A v nás trvalo ostáva jasná postava, ktorá nás s toľkou láskou učila poznávať šťastie tvorivej práce.“

Dr. MARGITA KRESÁKOVÁ, CSc.: „Hlboko v pamäti človeka zostávajú tí jeho učitelia, ktorí v ňom vedeli vzbudiť taký záujem o svoj predmet, že ovplyvnili voľbu jeho povolania. Pre mňa takým učiteľom bol pán profesor Bartoš. Svoje povolanie vykonával nielen s hlbokými znalosťami, ale aj s veľkou láskou a obetavosťou. Bol náročný na seba aj na nás a všetky sme v ňom za učiteľom obávaného predmetu videli predovšetkým dobrého a spravodlivého človeka.“

KRISTA BENDOVIÁ, spisovateľka: „Pán profesor Bartoš — napriek tomu, že ma učil kedysi na gymnáziu tri roky matematiku a fyziku — dožíva sa, chvalabohu, peknej sedemdesiatky. Je mi jasné, že nemôžem začať z mosta doprosta „Mnogaja ljeta!“. Erudovaný gratulant musí najprv osvetliť to, čo sa jubilanta vôbec netýka. Teda chcem pri tejto príležitosti tiež osvetliť svoj teoretický názor na matematiku ako takú.“

Po letných dotykoch s touto „kráľovnou zbraní“ dospela som k názoru, že matematici tvoria podzemné hnutie. Po slovensky povedané — akýsi klan, ktorý je natoľko solidárny, že už po celé tisícročia ťahá ľudstvo za nos a solidárne, pre normálnych ľudí nelogicky, čosi počíta a tvrdí, že mu to vychádza. Kedysi v škole mala som z toho depresívne pocity. Človek si spokojne sedí v lavici, pri tabuli sa ráta. Človeku sa zdá, že čosi pochopil a všetko je v poriadku a mohlo by sa to pomaly už aj skončiť, keď tu odrazu matematik — každý!!! — mrazivo pokojne povie: „No, a teraz si namiesto tohoto dosadíme písmeno...“. Písmeno alebo numero, proste čosi, na čom sa matematický klan dohodol, že tým bude myliť normálnych ľudí. V škole sa mi neraz žiadalo nahlas vykriknúť: „Prečo?! Prečo dosadzujete?! Veď keby ste to nechali na pokoji, tak je to hotové! Načo zbytočne komplikujete už aj tak zložitú situáciu!“

Preto som rada, že dnes, hoci po rokoch, ale predsa len slušne a vo veľmi slušnom časopise, môžem sa to opýtať človeka ináč tak príjemného, dobrého a sympatického, akým je pán profesor Bartoš. Mnohí iní prvrženci matematického klanu mi už povedali, že na túto oblasť mám dokonalú absenciu mozgových závitov. Toto mi pán profesor nikdy nepovedal. Hoci ma učil. Napríklad — vyvolal ma. Situácia dvojznačná: mám hrôzu z matematiky, ale nie z profesora. On mal totiž jednu pedagogickú zvláštnosť: nikdy nedal žiakovi pocit, že mu chýbajú „závity“. So syzifovskou trpezlivosťou prenášal aj sivé hmoty môjho typu k druhému riadku rovnice. Podtextom tej trpezlivosti bolo: „Veď je to predsa logické a jasné, len sa ešte trochu sústreďte a uvidíte, že to pôjde.“ Tak aj človek môjho typu sa nervove nezosoľupol, ale

snažil sa, rovnako syzifovsky, sledovať tú absolutne nelogickú a nejasnú záležitosť. Tak som raz v septime tuho sledovala, pán profesor zodvihol bremeno trpezlivosti po najvyššiu latku, poziel na mňa ako by ranenými očami a hlasom plným očakávania a napätia šepol: „No... no... teda tam dáme...“. Pozrela som naň istotne s nevinou a povedala som — nič. Vtedy mu klesli ruky, v očiach mal beznádej a povedal ticho a strašne smutno: „Bendová, vy budete moja smrť...!“ Tiež som bola strašne smutná, vôbec nie pre známku, pretože on nedával zlú známku za nekonečnú aj keď bezmocnú snahu. No bola som smutná, že tomu dobrému človeku, ktorého sme všetky — a bolo nás v triede dvadsaťštyri — mali tak veľmi radi, teda že som práve jemu nemohla spraviť ani tú minimálnu radosť a odpovedať niečo, čo by ho aspoň trochu potešilo a povzbudilo.

Ale teraz naozaj: my sme ho totiž mali naozaj radi. Ani neviem dosť presne povedať, prečo. Či preto, že suverénne ovládal svoj predmet (to tvrdili naše prímusky), či preto, že realisticky prihliadal aj k tomu množstvu „závitov“ a nedeprimoval pritom žiaka. Či pre tú svätú trpezlivosť, ktorá nakoniec prinútila aj tvorov môjho typu, že našli zaľúbenie v trigonometrii. Alebo jednoducho preto, že bol taký strašne normálny a nebál sa o svoju autoritu, keď nám na triednickej zábave zahral na klavíri a zaspieval: „Mariš, Mariš, čo ma moríš, čo mi vrátka neotvoríš...“. Nevieť. Faktom ostane, že nám na pánu profesorovi Bartošovi záležalo. Na tom, čo si o nás myslí, aký má k nám vzťah, či sme neboli netaktní, namojdušu neklamem, neboli sme ani v prospechu ani v mravoch extra trieda, všeličo sme povystrájali, aj pokarhania padali z rôznych strán. Ale ako každá trieda, mali sme „svoju“ morálku a do tej patrilo — radšej kanonáda pätiiek ako sklamať dôveru. Ale to bolo len tam, kde sme ju naozaj cítili. Napríklad u „nášho matikára“.

Nakoniec chcem povedať už len to, že si nič iné neželám iba to, aby aspoň jeden jediný človek na svete spomínal na mňa tak v dobrom, ako na profesora Bartoša spomínajú stovky jeho žiakov. A želajú Vám, pán profesor, strrrraše úprimne už len radosť a radosť a spokojnosť... až do položenej osmičky.“

Tolko jeho žiačky.

Skutočná tvorivá činnosť P. Bartoša sa však začína až po jeho odchode do penzie. Stáva sa spoluautorom štyroch učebníc matematiky pre stredné školy. Objavuje sa však aj nový smer: začína písať vedecké články. Jeho prvé vedecké články sa objavili roku 1965. Odvtedy napísal 15 vedeckých článkov, ktoré boli uverejnené hlavne v *Matematickom časopise* a v *Časopise pro pěstování matematiky*. Zaoberá sa problémami zapadajúcimi do elementárnej teórie čísel a elementárnej geometrie. V roku 1967 mu bol udelený doktorát prírodovedy (za súbor článkov z elementárnej teórie čísel).

Dr. Pavel Bartoš zachoval k svojej sedemdesiatke sviežosť ducha a s mladickou vervou sa púšťa do riešenia ďalších a ďalších vedeckých problémov.